

Ankara-Etimesgut Köysel Bölgede Beslenme Araştırması

Dr. Ayşe Uzel | Dr. Suna Baykan** | Dr. Ufuk Güneyli** | Tülin Biliker****

Giriş

Toplumun sağlığının korunmasında, yeterli ve dengeli beslenmenin gereği bilinmektedir. Toplumdaki birçok sağlık sorunları yetersiz ve dengesiz beslenme ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgilidir. Bugün, toplumda yeteri kadar yiyecek bulamama sorunu kadar, fazla yeme sonucu şişmanlık ve onunla ilgili sağlık sorunları da önem kazanmaktadır.

Yetersiz ve dengesiz beslenme ile ilgili sağlık bozukluklarının önlenmesinde, sorunların niteliği ve nedenlerinin bilimsel yöntemlerle ortaya konması ön koşuldur. Bu koşul, değişik bölgelerde, değişik fizyolojik özellikteki ve sosyo-ekonomik durumdaki guruplarda yapılan araştırmalarla yerine getirilebilir. Ülkemizin çeşitli bölgelerinde dar yöreleri ve gurupları içine alan bazı araştırmalar yapılmıştır^{1, 2, 3, 4, 5}. Etimesgut köysel bölgenin sağlık ocağı bulunan altı yerleşme yerinde 1965-66 yıllarında Köksal¹⁶ tarafından beslenme araştırması yapılmıştır. Yine aynı bölgede özellikle çocuk gurubunun sağlık ve beslenme durumları ile ilgili araştırmalar yapılmıştır^{7, 8}.

Bu araştırma, geçen altı yıllık bir süre içinde bu bölge halkının beslenme durumlarındaki değişimleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma Yöntemi ve Araçları

Araştırma, Etimesgut Sağlık Eğitim ve Araştırma Grup Başkanlığına bağlı sağlık evi bulunan 12 köyden 179 aile üzerinde yapılmıştır. Araştırmadaki bilgiler 16 Temmuz-7 Ağustos 1972 tarihlerinde Hacettepe

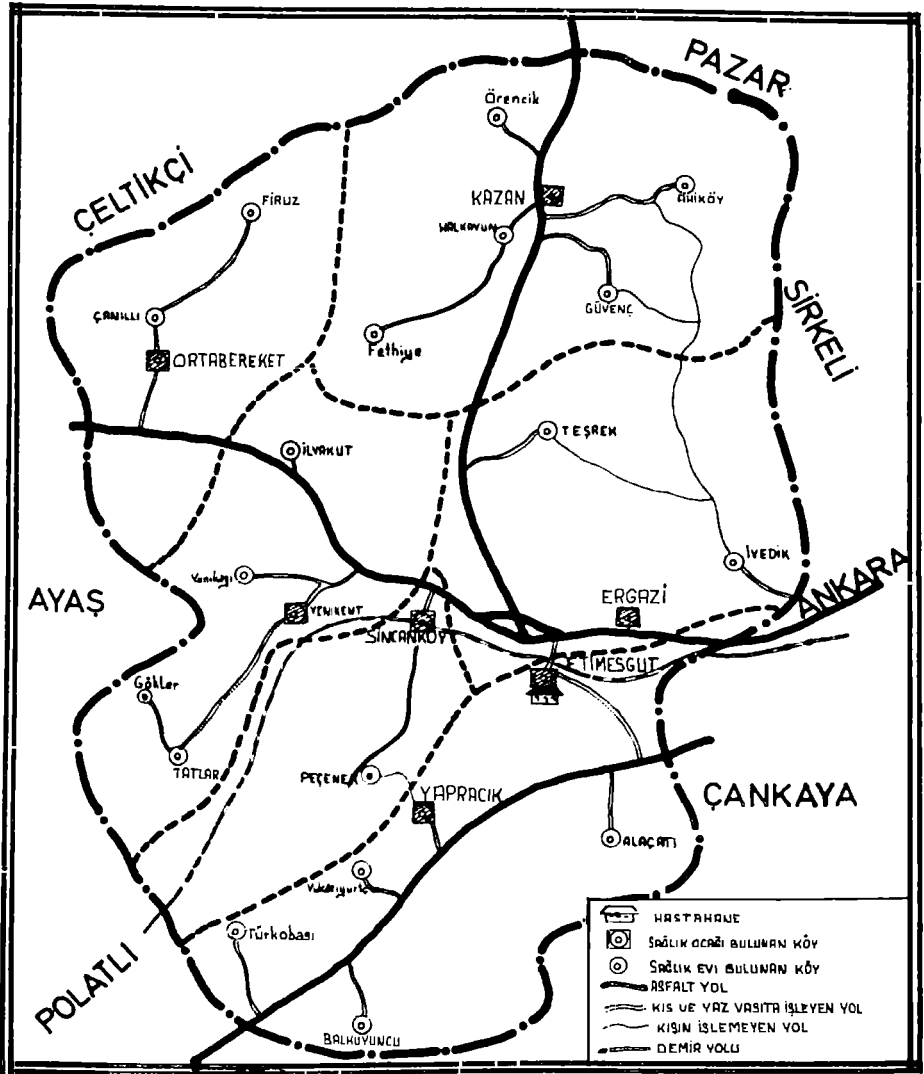
* Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü Öğretim Üyesi

** Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü Öğretim Görevlileri

*** Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Gıda Bilimleri Enstitüsü Diyetisyeni

Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü son sınıf öğrencileri tarafından toplanmıştır. Bilgi toplayan öğrenciler araştırma süresince gece ve gündüz köylerde kalıp sağlık evi ebeleri ile işbirliği yapmışlardır.

Bu bölgedeki sağlık örgütü sosyalleştirilmiş sağlık hizmetinin bir örneğidir. Hizmet, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Toplum Hekimliği Enstitüsünce yürütülmektedir. Araştırmanın yapıldığı köyler Şekil 1 de gösterilmiştir.

Şekil 1

Etimesgut Sağlık Bölgesi

Araştırma kapsamına giren aileler, sağlık evlerindeki aile kartlarında 0-6 yaş çocuğu olanlar arasından gelişi güzel örnekleme ile seçilmişlerdir. Bir tencereden yemek yiyenler bir aile olarak kabul edilmiştir.

Araştırmada; aile besin tüketimi, çocuk besleme alışkanlıkları, ailenin sosyo-ekonomik-kültürel durumları, yemek pişirme ve saklamada kolaylık sağlayan araç ve gereçlerin durumu, aile bireylerinin sağlıkları ile ilgili şikayetleri gibi konularda bilgi toplanarak önceden hazırlanan soru kâğıtlarına işlenmiştir. Ailelerin her yaştaki bireylerinin boy ve ağırlıkları ölçülmüştür. Aile besin tüketiminin saptanmasında daha önce uygulanan^{2, 3, 4} yöntem kullanılmıştır. Bu yöntemde, birbirini izliyen beş günün her gününde ailenin kullanmış olduğu yiyecek çeşit ve miktarları ev kadınına pratik ölçü cinsinden sorulmuştur. Kullanılan yiyeceğin pratik ölçüler karşılığı gram değerleri liste olarak daha önce bilgi toplayanlara verilmiş ve bu hususta eğitilmişlerdir. Ölçü karşılıkları iyi bilinemeyen yiyeceklerin miktarları tartılarak saptanmıştır. Evlerde yiyeceklerin hazırlanması gözlenerek artıklar saptanıp kullanılan miktarlardan çıkarılarak net tüketilen yiyecek miktarları bulunmuştur.

Aile bireylerinin boyları mezur, ağırlıkları da taşınabilen baskülde ölçülmüştür. Aile bireylerinin sağlıkları ile ilgili şikayetler gözlenerek, soruşturularak, gereğinde ocak doktoruna muayene olması sağlanarak saptanmıştır. Bu arada salık verilen tedavi usulleride soruşturulmuştur. Mutfak araç ve gereç koşulları gözlenerek öğrenilmiştir. Ailenin gelir durumunun öğrenilmesinde önce, ne ile geçindikleri sorulmuş sonra üretilen ürün çeşit ve miktarları aile reisi ve ev kadınına sorularak saptanmaya çalışılmıştır. Bu ürünlerin bölgedeki satış fiyatlarına göre para değerleri bulunmuştur.

Ailelerce tüketilen yiyecek çeşitlerinin tüketici ünite başına düşen ortalaması ile bunların sağladığı enerji, protein, bazı madensel maddeler ve vitaminlerin miktarları ve beş günün ortalaması bilgi sayarla hesaplanmıştır. Enerji ve besin öğelerinin tüketim düzeyine göre ailelerin dağılımı yapılmıştır. Besin öğelerinin tüketim düzeyinin değerlendirilmesi Türkiye için salık verilen tüketim standardına⁹ göre yapılmıştır. Yetişkinlerde boy ve ağırlık ortalamaları bulunmuş hayat sigorta şirketlerince geliştirilen boya göre arzu edilen ağırlık standartlarına¹⁰ göre şişman ve zayıf olanların değerlendirilmesi yapılmıştır. Büyümekte olanların (0-18 yaş) boy ve ağırlık ölçüleri Boston standartlarına¹¹ ve 0-6 yaş grubunun ölçüleri ise Köksal¹² tarafından geliştirilen standartlara göre değerlendirilmiştir.

Bulgular

Aileler Hakkında Genel Bilgiler: Araştırmaya katılan ailelerin büyüklüğü, gelir durumları ve gelir sağlayan meslekler Tablo I de gösterilmiştir. Ailelerin çoğunluğunda gelir çiftçilikten sağlanmaktadır. Bazı ailelerin bir bölümünde bireylerden bazıları ücretle dışarda çalışmaktadır. Bu grup aile çiftçi-işçi olarak dizgilenmiştir. Diğer bir grup ailede çiftçilik gelirleri yanında ticaret işleride yapılmaktadır.

TABLO I
Aile Kalabalığı, Meslek ve Gelir Durumu

	İnce- lenen aile sayısı	Ailede birey sayı. orta.	Ailede T.Ü. sayı. orta.	Yıllık gelir TL.	Birey başına gelir TL.	Gelir Sağlayan		Meslekler		
						İşçi	Çiftçi	Me- mur	Çiftçi işçi	Çiftçi esnaf
Ballıkuyumcu	15	7.1	5.2	61133	8610	0	11	1	2	1
Türkobası	15	10.9	8.2	54800	5027	0	14	0	1	0
Yenikayı	15	8.3	6.3	24774	2985	0	8	0	4	3
Örencik	15	7.7	5.6	31340	4070	3	2	1	7	7
Halkavun	15	7.1	5.3	44000	6197	0	8	1	3	3
Gökler	15	7.1	5.3	33706	4747	1	7	1	3	3
Feruz	15	6.7	5.0	10456	1561	0	12	0	2	1
Ahiköy	15	6.3	4.7	14000	2222	0	10	0	2	3
Y. Yurtçu	14	5.9	4.4	26537	4498	1	6	1	4	3
Alacaathı	15	6.4	4.8	29133	4552	0	11	0	1	3
Peçenek	15	9.9	6.7	37433	3781	0	14	0	1	0
İlyakut-Mülk	15	6.7	5.0	30780	4594	0	9	1	4	1
Toplam	179	90.1	66.5	398092	52844	5	112	6	34	23
Ortalama		7.5	5.5	33174	3523	3	62	3	19	13

Ailelerde ortalama birey sayısı 7.5, tüketici ünite sayısı 5.5 olarak bulunmuştur. En kalabalık aileler Türkobasında en küçük aileler ise Yukarı Yurtçu köyündedir. Ortalama aile geliri yıllık 33174 TL. olarak bulunmuştur. Birey başına ortalama 3523 TL. düşmektedir. En yüksek gelirli aileler Türkobası ve Ballıkuyumcu, en düşük gelirli ise Feruz ve Ahi köydedir.

Tablo II, Aileler arasında gelir dağılımını göstermektedir. Ailelerin % 13 ünün yıllık geliri 10.000 TL. sının, % 41 inin 20.000 TL. sının ve % 60 mın da 30.000 TL. sının altındadır. Buna göre ailelerin % 60 mm yıllık geliri Türkiye ortalamasının¹³ altındadır.

İncelenen ailelerde aile reisi ve ev kadının öğrenim durumları Tablo III de görülmektedir. Erkeklerin çoğunluğunun okur yazar ve

TABLO III
Anne ve Babanın Öğretim Durumu

Köyler	Erkeklerin sayısı		Kadınların sayısı		Top.	İlk O.	O. Y.	Okul	Top.	Cahil	O. Y.	İlk O.	O. Okul
	Toplam	Cahil	O. Y.	Cahil									
Balı kuyumcu	21	4	9	7	27	14	6	1	27	14	6	6	1
Türk Obası	41	3	11	25	38	17	10	2	38	17	10	11	0
Yeni kayı	33	3	8	22	33	14	2	0	33	14	2	17	0
Örencik	22	1	6	15	26	13	1	0	26	13	1	12	0
Haikavun	25	3	5	15	23	6	7	2	23	6	7	10	0
Gök'ler	25	1	9	14	22	6	4	1	22	6	4	12	0
Feruz	17	9	4	4	21	16	2	0	21	16	2	3	0
Ahiköy	20	0	3	16	24	14	2	1	24	14	2	8	0
Y. Yurtçu	16	2	5	8	17	12	1	1	17	12	1	3	1
Alacaatlı	16	3	12	0	17	12	2	1	17	12	2	3	0
Peçenek	33	8	5	18	31	11	11	2	31	11	11	9	0
İlyakut-Mülk	23	3	7	10	22	10	6	3	22	10	6	6	0
Toplam	292	40	84	154	301	145	54	14	301	145	54	190	2
%		14	29	53		49	18	4		49	18	33	

yarıdan fazlasının ilkokulu bitirmiş olmasına karşı kadınların % 49 unun okuma ve yazması yoktur. Sıfır-altı yaşlarında çocuğu olan anelerin ancak % 33' ü ilkokulu bitirmiştir.

Yiyeceklerin hazırlanmasında, saklanması ve pişirilmesinde kolaylık sağlayan araç ve gereçlerin durumu Tablo IV de görülmektedir. Evlerde akarsu yalnız İlyakut köyünde vardır. Ailelerin % 54 ünün ayrı mutfağı bulunmaktadır. Ailelerin çoğu tarafından kullanılan bütan gazı ocakları yemek pişirmede ayrı mutfak olmasa bile kolaylık sağlamaktadır. Yiyeceklerin sağlık koşullarına uygun olarak saklanması için gerekli araç ve gereçler çok yetersizdir.

Özellikle saklanması güç yiyecekler bu koşullar altında kolayca sağlığa zararlı duruma gelebilir.

Ailelerde Besin Tüketim Durumu: Ailelerde çeşitli yiyeceklerin günlük ortalama tüketim durumu Tablo V de görülmektedir. Ailelerin diyeti genellikle tahıla dayalıdır. Et ve türevleri ile yumurta tüketimi azdır. Taze meyve de az miktarda tüketilmektedir. Bu yiyeceklerin sağladığı enerji ve besin öğelerinin miktarları Tablo VI da verilmiştir. Günlük ortalama enerji 2934 kalori, toplam protein 91.7 gm dır. Besin öğelerinden yalnız A vitamini ve riboflavinin ortalama tüketim düzeyi, tüketim standartlarının altındadır.

Enerji ve besin öğelerinin tüketim düzeyi aileler arasında ayrıcalıklar göstermektedir (Tablo VII, VIII, IX, X). Bu tablolarda görüleceği üzere enerji tüketimi ailelerin % 11 inde çok yetersiz, % 23 ünde ise yetersiz düzeydedir. Bunun yanında ailelerin % 20 sinde tüketilen enerji çok fazladır. Proteini salık verilen tüketim standardının altında tüketen aile oranı çok azdır. Yalnız diyet proteini çoğunlukla bitkisel kaynaklardan sağlanmaktadır.

Demiri günlük 15 mg ın altında tüketen aile oranı % 18 dir. Kalsiyumu ise ailelerin % 20 si 400 mg ın altında tüketmektedir. A vitamini tüketimi ailelerin % 61 inde günlük 3500 I.U. nin altındadır. Riboflavini günlük tüketici ünite başına 1.2 mg dan az tüketen aile oranı ise % 41 dir. Günlük tüketilen yiyecekler üç öğünde alınmaktadır. Ailelerin çoğunda öğle yemeklerinde genellikle ekmek yanında peynir, yoğurt veya domates gibi yiyecekler bulunmaktadır. Sabah kahvaltısında zeytin, peynir, yumurta, çay gibi yiyecekler yanında; sebze kızartması veya çorba içen ailelerde vardır. Yemek genellikle akşam için pişmektedir.

Boy ve Ağırlık Ölçüleri ile Sağlık Şikayetleri: Yetişkin erkeklerde boy ortalaması 170.24 ± 6.50 cm kadınlarda ise 155.75 ± 6.75 cm olarak bulunmuştur. Ağırlık ortalaması ise yetişkin erkeklerde 66.74 ± 8.40

TABLO IV
Evde Su, Mutfak, Yemek Pişirme ve Saklama Araçlarının Durumu

Köyler	İncelenen aile sayısı	Evde Akar suyu %	Ayrı mutfağı olan Sayısı %	Bütan gaz ocağı olan Sayısı %	Düdüklü tenc. olan Sayısı %	Buzdolabı olan Sayısı %	Tel dolabı olan Sayısı %						
Balı kuyumcu	15	0	5	33	15	100	3	20	0	0	5	33	
Türk obası	15	0	13	87	15	100	2	13	0	0	1	7	
Yenikayı	15	0	15	100	11	73	3	20	0	0	1	7	
Örencik	15	0	13	87	12	80	0	0	0	0	2	13	
Halkavun	15	0	11	73	15	100	4	27	0	0	7	47	
Gökler	15	0	6	40	15	100	7	47	2	13	5	33	
Feruz	15	0	3	20	9	60	0	0	0	0	0	0	
Aniköy	15	0	8	53	14	93	0	0	0	0	0	0	
Y. Yurtçu	15	0	1	7	15	100	1	7	0	0	0	0	
Alacaathı	15	0	5	33	15	100	2	13	4	27	4	27	
Peçenek	11	0	6	40	15	100	5	33	3	20	5	33	
İlyakut-Mülk	15	6	40	11	73	14	93	5	33	3	20	3	20
Toplam %	180	6	3	97	54	165	32	18	12	7	33	18	

TABLO V

Ailelerde Yiyecek Tüketim Durumu (Tüketici Ünite Başına Günlük Ortalama Miktarlar)

Yiyecekler	Miktar gm	Yiyecekler	Miktar gm
1. Tahıllar		4. Sebzeler-Toplam	306
Ekmek-bazlama	659	Domates	54
Bulgur	24	Yeşil sebzeler	108
Pirinç	2	Patates	17
Makarna	2	Soğan	21
Un	54	Diğerleri	106
2. Et ve bakliyat		5. Taze meyve-Toplam	97
Et, balık ve türevleri	19	Kavun-Karpuz	71
Yumurta	9	Diğerleri	26
Kuru bakliyat	6		
3. Süt ve türevleri		6. Yağlar-Toplam	38
Süt-yoğurt	272	Tereyağ	37
Peynir	18	Margarin	1
(Süt cinsinden)	362	B. sıvıyağ	-
		Zeytin	2
		7. Şeker ve Tatlılar	
		Şeker	35
		Bal-pekmez	0.4

TABLO VI

Ailelerde Enerji ve Besin Ögelerinin Tüketim Durumu

Enerji, protein ve yağ	Tüketici ünite başına günlük miktar (ortalama)	Vitamin ve mineraller	Tüketici ünite başına günlük miktar (ortalama)
Enerji	2934 kalori	Kalsiyum	641.2 mg
Hayvansal protein	13.5 gm	Demir	23.7 mg
Bitkisel protein	78.2 gm	A vitamini	3475 I.U.
Toplam protein	91.7 gm	Tiamin	2.8 mg
Yağ	46.1 gm	Riboflavin	1.3 mg
		Niasin	17.7 mg
		Vitamin C	85.8 mg

TABLO VII
Enerji Tüketimi Yönünden Ailelerin Dağılımı

Köyler	Aile sayısı	Enerji Tüketim Düzeyindeki Aile Sayısı ve Tüketici Ünite Başına Günlük Kalori				
		<2000	2000-2500	2500-3000	3000-3500	3500>
Ballıkuyumcu	15	1	3	6	3	2
Türkobası	15	1	0	3	7	4
Yenikayı	15	2	5	1	2	5
Örencik	15	2	3	0	5	5
Halkavun	15	1	3	2	4	5
Gökler	15	2	8	2	3	0
Feruz	15	5	2	5	1	2
Ahiköy	15	0	1	3	4	7
Y. Yurtçu	14	5	5	4	0	0
Alacaatlı	15	0	3	8	3	1
Peçenek	15	0	4	4	5	2
İlyakut-Mülk	15	0	5	3	4	3
Toplam	179	19	42	41	41	36
%		11	23	23	23	20

TABLO VIII
Protein Tüketimi Yönünden Ailelerin Dağılımı

Köyler	Tüketim Düzeyindeki Aile Sayısı ve Oranı Tüketici ünite başına günlük ortalama miktar gm.							
	Hayvansal Protein-gm				Toplam protein-gm			
	<10	10-15	16-20	20>	<60	60-70	70-80	80>
Ballıkuyumcu	7	5	2	1	2	1	1	11
Türkobası	0	1	4	10	0	1	0	14
Yenikayı	5	6	3	1	2	3	4	11
Örencik	12	2	1	0	2	2	1	10
Halkavun	12	2	1	0	2	3	0	10
Gökler	6	5	0	4	2	1	4	8
Feruz	11	2	1	1	5	1	2	7
Ahiköy	11	3	1	0	0	1	0	14
Y. Yurtçu	14	0	0	0	3	5	2	5
Alacaatlı	0	0	2	13	0	1	2	12
Peçenek	5	3	1	6	0	0	2	13
İlyakut-Mülk	5	3	2	5	0	1	3	11
Toplam	88	32	18	41	18	20	21	125
%	49	18	10	23	10	11	12	67

TABLO IX
Demir ve Kalsiyum Tüketimi Yönünden Ailelerin Dağılımı

Köyler	Tüketim Düzeyindeki Aile Sayısı ve Oranı						
	Tüketici Ünite Başına Günlük Ortalama Miktarlar						
	Demir - mg				Kalsiyum - mg		
	<10	10-15	16-20	20>	<400	400-500	500>
Ballıkuyumcu	0	3	7	5	4	6	5
Türkobası	0	0	1	14	0	0	15
Yenikayı	2	5	7	1	7	6	2
Örencik	1	3	2	9	5	5	5
Halkavun	1	0	2	12	0	2	13
Gökler	0	2	2	11	2	3	10
Feruz	4	4	6	1	8	3	4
Ahiköy	0	0	1	14	1	0	14
Y. Yurtçu	1	6	5	2	5	5	4
Alacaatlı	0	0	3	12	0	0	15
Peçenek	0	1	5	9	2	6	7
İlyakut-Mülk	0	0	0	15	0	1	14
Toplam	9	24	41	105	34	37	108
%	5	13	23	59	20	21	59

TABLO X
A vitamini ve Riboflavin Tüketimi Yönünden Ailelerin Dağılımı

Köyler	Tüketim Düzeyindeki Aile Sayısı ve Oranı					
	A vitamini I.U.			Riboflavin - mg		
	<3500	3500-5000	5000>	<1.2	1.2-1.5	1.5>
Ballıkuyumcu	13	1	1	10	4	1
Türkobası	3	10	2	1	0	14
Yenikayı	10	1	4	11	3	1
Örencik	11	2	2	9	5	1
Halkavun	5	8	2	3	6	6
Gökler	11	2	2	8	5	2
Feruz	13	1	1	11	2	2
Ahiköy	13	2	0	3	7	5
Y. Yurtçu	13	1	0	12	2	0
Alacaatlı	1	1	13	0	5	10
Peçenek	5	6	3	5	7	3
İlyakut-Mülk	11	3	1	1	7	7
Toplam	110	38	31	74	53	52
%	61	21	18	41	30	29

kg, kadınlarda 56.91 \pm 9.05 kg dır. Tablo XI yetişkinlerde şişmanlık ve zayıflık durumunu göstermektedir. Hayat sigorta şirketlerinin geliştirdiği ağırlık standartlarına göre % 20 ye kadar şişman ve zayıf olanlar hafif, % 20 den daha fazla sapma gösterenler ağır şişman ve ağır zayıf olarak gösterilmiştir. Şişmanlık genellikle kadınlarda erkeklerden daha fazladır. İleri derecede zayıf olanlara rastlanmamıştır.

TABLO XI
Yetişkinlerde Şişmanlık ve Zayıflık Durumu

Köyler	Erkek					Kadın				
	Ölçülen- lerin Şişmanlık sayısı	Hafif	Ağır	Zayıflık Hafif	Ağır	Ölçülen- lerin Şişmanlık sayısı	Hafif	Ağır	Zayıflık Hafif	Ağır
Ballıkuyumcu	21	6	-	1	-	25	5	4	-	-
Türkobası	23	4	5	1	-	32	8	12	-	-
Yenikayı	33	6	4	5	-	32	10	5	-	-
Örencik	22	5	1	3	-	26	8	4	3	-
Halkavun	23	1	3	4	1	25	11	2	2	-
Gökler	21	4	2	2	-	21	5	3	1	-
Feruz	16	4	1	1	-	23	6	2	3	-
Ahiköy	13	3	-	2	-	13	4	-	1	1
Y. Yurtçu	14	3	1	1	-	15	3	4	1	-
Alacaatlı	14	7	-	2	-	18	5	4	2	-
Peçenek	31	14	2	2	-	28	6	1	3	-
İlyakut-Mülk	23	7	1	-	-	25	8	1	2	-
Toplam	254	64	20	24	1	283	79	42	18	1
%		25	8	9	0		28	15	6	0

Büyümekte olanların (0-18 yaş) boy ve ağırlık ölçülerinin Boston standartları ile karşılaştırılması Tablo XII de gösterilmiştir. Genel toplam olarak büyümekte olanların % 33-34 ünün ağırlık ölçüleri 3 percentil ve daha aşağıdadır. Boy ölçülerinde ise 3 percentil ve altında olanların oranı erkeklerde % 58, kızlarda % 66 dır. Şekil 2 ve 3, 0-6 yaş çocuklarının boy ve ağırlık ölçülerinin Türkiye için geliştirilmiş standartlara göre durumunu göstermektedir. 0-6 aylardaki çocukların % 5 i, 7-12 aylardakilerin % 20 si, 13-25 aydakilerin % 30 u, 26-36 aydakilerin % 29 u ve 37-72 aylardakilerin % 25 i bir standart ayrılışın altındadır. İki yaşından büyüklerde, boy ve ağırlık ölçüleri standartının altında kalan çocuk sayısı artmaktadır.

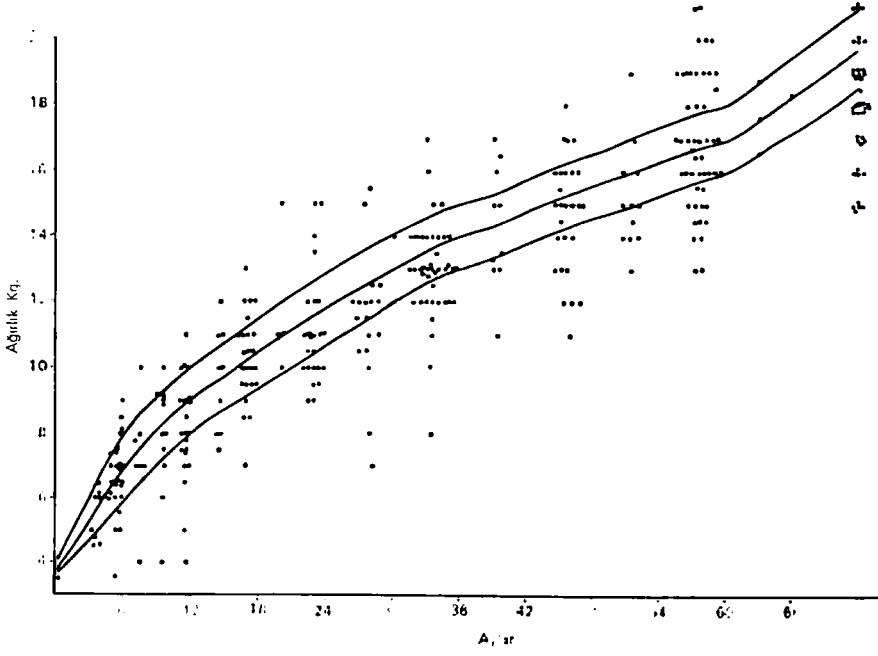
TABLO XII

Büyüme Devresinde Boy ve Ağırlık Ölçülerinin Boston Standardlarına Göre Durumu

Yaş	Erkek											
	Ağırlık-kg percentil						Boy-cm percentil					
	<3	10	25	50	75	90	<3	10	25	50	75	90
0-2 ay	0	0	2	5	4	4	0	1	0	3	1	9
3 ay	2	2	0	0	3	0	2	1	0	3	1	9
6 ay	3	2	0	3	2	0	4	1	0	1	1	3
9 ay	2	1	1	3	1	0	4	0	2	0	0	2
12 ay	6	3	2	0	0	0	6	0	1	2	0	2
15 ay	0	1	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0
18 ay	4	5	1	7	1	1	10	3	2	2	1	1
2 yıl	8	0	2	1	1	1	9	1	2	0	0	1
2 1/2	3	2	0	0	0	1	5	0	0	0	0	1
3 yıl	6	5	5	1	0	1	16	1	0	1	0	0
3 1/2	0	0	1	0	2	0	1	0	0	1	0	1
4 yıl	3	1	6	2	1	0	8	4	1	0	0	0
5 yıl	8	5	6	5	2	0	13	3	5	3	1	1
6 yıl	8	5	3	3	1	0	17	2	1	0	0	0
7 yıl	5	5	2	5	1	1	14	3	1	1	0	0
8 yıl	12	1	2	4	3	0	13	1	1	4	2	1
9 yıl	4	5	0	0	0	0	6	0	0	1	1	1
10 yıl	8	4	1	2	0	0	10	2	2	1	0	0
11 yıl	5	9	1	2	0	1	11	2	2	2	0	1
12 yıl	6	2	2	1	0	1	9	1	1	1	0	0
13 yıl	4	1	6	1	3	0	7	2	2	2	0	2
14 yıl	3	3	0	2	0	0	6	1	0	0	1	0
15 yıl	3	3	2	4	1	0	8	1	4	0	0	0
16 yıl	1	1	4	1	0	0	5	1	0	1	0	0
17 yıl	1	1	0	4	1	0	3	0	4	0	0	0
18 yıl	1	0	0	2	1	3	1	0	3	2	0	1
Toplam 323	106	67	50	58	28	14	188	31	36	31	9	27
%	33	21	15	17	9	4	58	10	11	10	3	8

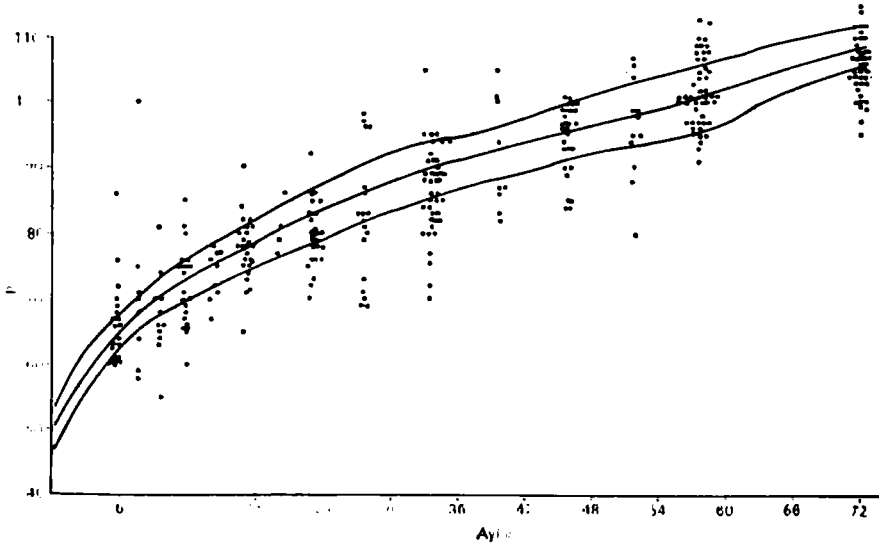
TABLO XII'nin Devamı

Yaş	Kız											
	Ağırlık-kg percentil						Boy-cm percentil					
	<3	10	25	50	75	90	<3	10	25	50	75	90
0-2 ay	0	0	2	1	0	10	0	0	1	2	2	8
3 ay	0	1	1	1	0	0	0	0	1	2	0	0
6 ay	5	2	1	0	2	1	4	2	0	1	2	2
9 ay	4	1	2	0	1	0	5	0	2	1	0	0
12 ay	6	1	1	1	1	0	5	0	0	3	1	1
15 ay	3	1	0	1	1	1	5	1	0	1	0	0
18 ay	4	1	3	1	0	0	5	1	2	1	0	0
2 yıl	5	5	0	1	0	1	9	2	1	0	0	0
2 1/2 yıl	4	3	4	0	1	0	7	2	0	0	1	2
3 yıl	8	4	10	1	0	1	15	2	4	2	0	1
3 1/2 yıl	3	1	0	2	0	0	5	0	0	1	0	0
4 yıl	5	4	4	1	0	0	10	1	3	0	0	0
5 yıl	5	5	7	8	4	3	23	4	2	2	1	0
6 yıl	10	7	3	4	1	0	23	2	1	0	0	0
7 yıl	13	2	1	1	2	0	16	0	1	1	0	1
8 yıl	7	2	2	1	1	1	8	3	1	1	0	1
9 yıl	5	9	5	4	0	0	20	0	1	2	0	0
10 yıl	8	4	5	5	0	1	17	2	2	2	0	0
11 yıl	10	3	5	2	0	0	16	1	2	0	0	1
12 yıl	6	2	1	2	0	0	9	0	0	2	0	0
13 yıl	7	1	3	2	1	0	8	5	1	0	0	0
14 yıl	8	1	1	2	0	0	10	2	0	0	0	0
15 yıl	2	3	3	4	3	1	10	4	2	0	0	0
16 yıl	0	1	4	4	0	0	4	0	3	2	0	0
17 yıl	2	1	3	6	1	0	9	0	1	2	1	0
18 yıl	0	1	2	8	4	1	6	2	6	1	1	0
Toplam 377	130	66	73	63	24	21	249	36	37	29	9	17
%	34	18	19	17	6	6	66	10	10	8	3	4

Şekil 2

0-6 Yaş Çocuklarının Ağırlık Ölçülerinin Standarda Göre Durumu

Şekil 3

0-6 Yaş Çocukların Boy Uzunluklarının Standarda Göre Durumu

Hastalık şikayetleri: Değişik yaşlardaki erkek ve kadınlarda gözlenen hastalık şikayetleri Tablo XIII de gösterilmiştir. Beslenme yetersizliğine bağlı, dudakta, gözde ve derideki belirtiler az sayıdaki okul öncesi ve okul çağı çocuklarında gözlenmiştir. Yalnız diş eti kanamasına yetişkin kadınlarda rastlanmıştır. Protein kalori yetersizliği malnütrisyonu, 0-12 aylık çocuklardan, erkeklerin % 6 sı, kızların da % 10 unda görülmüştür.

Diş çürüklüğü çok erken yaşlardan itibaren çoğunluğu kapsayan bir sağlık sorunu olarak görünmektedir. Diğer hastalık şikayetlerinden gastroenteritler çocuklarda, mide rahatsızlıkları ile romatizmal ağrılar yetişkinlerde görülmüştür. Değişik hastalıkların tedavisi için ilaç ve diyet salık verilmektedir.

Çocuk Besleme Akışkanlıkları: Çocuk beslenmesi ile ilgili bilgiler Tablo XIV, XV, XVI da gösterilmiştir. Çocukların çoğu 12-18 ay arasında memeden kesilmektedir. Bunun yanında % 10 u iki yaşından sonra da emzirilmektedir. Hiç anne sütü almayan çocuk oranı % 3 bulunmuştur. Çocukların uzun süre emzirmelerine karşı uygun zamanda ek yiyecek vermeye başlanmaktadır. Çocukların çoğunluğu 6 aya kadar anne sütü yanında süt, yoğurt, tahıl unları, bisküvi, şeker meyve ve yemek suları almaya başlamaktadır. 0-12 ay arasındaki çocuklarda anne sütü dışında hiç süt veya türevi almayanların oranı yalnız % 15 dir. Yalnız annelerin % 33 ü sütü gereği gibi sulandırmamaktadırlar. Hazır mamalardan yararlananların oranı azdır.

Tartışma

Araştırma bulguları, çalışma kapsamına giren bölgelerin beslenme durumu ve bununla ilgili bazı etmenler hakkında bilgi vermektedir. Daha önce 1965 yılında Köksal⁶ tarafından bu araştırmanın yapıldığı köylerin merkezi sayılabilen, Etimesgut, Sincan, Ergazi, Yapracık ve Kazan'ı kapsayan beslenme araştırması yapılmıştı.

Bu iki araştırmanın besin tüketim düzeyine ait sonuçların karşılaştırılması Tablo XVII de gösterilmiştir.

Bu karşılaştırmaya göre, et ve benzeri yiyeceklerin tüketiminde önemli azalmalar olmuş, süt tüketimi ise artmıştır. Yine bu çalışmada, meyve, özellikle kavun, karpuz tüketiminin birinci çalışmaya göre çok az tüketildiği görülmektedir. Tahıllar ve sebzelerin tüketimi pek farklı değildir. Bu çalışmada kurubakliyat, yağ ve şekerin tüketiminin de biraz azaldığı göze çarpmaktadır. Yiyecek tüketimindeki bu ayrıcalıkların nedenlerini üç noktada toplayabiliriz.

TABLO XIII

Aile Bireylerinin Hastalık Şikayetleri ve Tedavi Şekilleri

Sağlık Şikayetleri	Değişik yaşlarda şikayeti olanların oranı %																	
	0-12 ay		1-6 yıl		7-14 yıl		15-19 yıl		20-30 yıl		31-40 yıl		41-50 yıl		51-60 yıl		61 ve <	
	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
Gözenenlerin sayısı	53	47	122	141	118	124	38	77	102	108	70	74	46	41	19	23	33	33
Sakat					1				1			1						
Malnütrisyon	6	10	1	3														3
Gözde konjunktiva	2																	
Deride F.K. ve D.	4	2	1	1	2	1												3
Dudakta keylozis	2																	
Diş eti kanaması			1		1				1	1	3	1		2				3
Çürük diş		15	13	29	44	21	8	26	27	40	46	60	30	41	47	35	25	67
Kayıp diş						8	8	8	20	21	46	50	50	71	74	52	76	100
Anemi						4		4		3	7	7		7				
Mirde rahatsızlıkları					1	3	3	6	6	11	13	6	6	20	11	17	6	21
Gastroenterit	11	8	14	6	7	10	3	1	1	2			4	2				3
Karaciğer rahatsızlıkları					1						1	1	6	2				3
Böbrek rahatsızlıkları			1		1							1	2	2	11			3
Kalp-damar rahatsızlıkları			1								10	2	20	20	26	17	21	36
Romatizmal ağrılar					1	1	3	3	1	2	2	1	6		5		6	6
Solunum sistemi rahatsızlıkları	8	9	3	1	2	3	3	1	1	1	1	1	2	2	10		3	3
Allerji					1		5	2	2	9	1	8	4	5	5			
Diğer rahatsızlıklar																		
Tedavi şekli:																		
İlaç	4	10	11	1	5	6	8	3	4	13	14	19	24	27	37	17	21	40
Cerrahi					1		1			1			2					
Diyet	4	2	4	1				1	2	7	9		12	17	42	13	12	27

TABLO XIV
Emzirme Süresi

Köyler	İncelenen çocuk sayısı	Hiç	Emzirilen çocuk sayısı ve oranı					
			0-3 ay	4-6 ay	7-12 ay	13-18 ay	19-24 ay	24 ay >
Ballı kuyumcu	14	1	0	0	9	4	0	0
Türkobası	16	1	0	3	7	3	0	2
Yenikayı	12	1	2	0	3	6	0	0
Örencik	16	0	1	0	2	9	0	4
Halkavun	14	0	1	1	1	5	3	3
Gökler	15	0	0	1	3	7	3	1
Feruz	16	1	2	2	1	4	4	2
Ahiköy	3	0	1	0	0	2	0	0
Yukarıyurtçu	6	0	4	2	0	0	0	0
Alacaathı	14	1	0	0	2	3	6	2
Peçenek	15	0	2	2	3	5	1	2
İlyakut-Mülk	15	0	0	1	5	9	0	0
Toplam	156	5	13	12	36	57	17	16
%		3	8	8	23	37	11	10

TABLO XV
Ek Yiyeceğe Başlama Zamanı

Köyler	İncelenen çocuk sayısı	Ek yiyecek alanların sayı ve oranı			
		0-3 ay	4-6 ay	7-9 ay	10-12 ay
Ballı kuyumcu	14	8	6	0	0
Türkobası	16	14	3	1	0
Yenikayı	12	9	2	0	1
Örencik	16	11	5	0	0
Halkavun	14	8	6	0	0
Gökler	15	8	5	1	1
Feruz	16	9	4	2	1
Ahiköy	3	2	0	1	0
Y. Yurtçu	6	6	0	0	0
Alacaathı	14	10	3	0	1
Peçenek	15	8	5	2	0
İlyakut-Mülk	15	15	0	0	0
Toplam	156	108	39	7	4
%		69	25	4	2

TABLO XVI
12 nci aya Kadar Çocuğa Verilen Ek Yiyecek Çeşitleri

Köyler	Ek yiyecekleri alan çocuk sayısı											Yemek suyu	SMA Bebefe	Arı Paro
	Süt	yo-ğurt	Yu-murta	Et	Şeker lokum	Tahıl unu	Büs-küvi	Mey-ve	Seb-ze	Yemek suyu	SMA Bebefe			
B. kuyumcu	11	11	1	-	8	4	1	1	1	1	7	1	-	
Türkobası	13	16	7	-	16	13	7	15	-	-	6	2	-	
Yenikayı	5	10	6	-	11	6	7	5	-	-	12	-	-	
Örencik	12	4	1	-	13	11	5	3	-	-	10	-	-	
Halkavun	13	14	2	-	13	10	1	11	-	-	12	-	1	
Gökler	9	6	1	-	12	8	3	10	-	-	8	3	1	
Feruz	9	1	0	-	10	12	1	-	-	-	7	1	-	
Ahiköy	3	1	1	-	2	2	2	-	1	1	2	-	-	
Y. Yurtçu	5	1	1	-	5	2	5	1	1	1	5	-	-	
Alacaath	5	8	8	-	11	5	9	10	7	7	10	-	-	
Peçenek	9	9	6	-	12	9	5	10	5	5	10	-	-	
İlyakut-Mülk	4	14	3	1	11	9	12	10	3	3	14	1	3	
Toplam	98	95	37	1	124	91	58	76	18	18	163	8	5	
%	63	61	24	0	79	58	37	49	12	12	66	5	3	

TABLO XVII
Besin Tüketim Durumu

Belli başlı yiyecek grupları	Tüketici ünite başına günlük miktar gm.	
	Köksal'ın araş.	Bu araştırma
Tahıllar:		
Ekmek	645	659
Diğerleri	105	82
Et, balık ve benzeri	52	19
Yumurta	8	9
Kuru bakliyat	14	6
Süt ve türevleri (süt cinsinden)	168	362
Sebzeler	341	306
Meyveler:		
Kavun-karpuz	614	71
Diğerleri	100	26
Yağlar	53	38
Şeker ve tatlılar	43	35

1. Araştırmalar yaz mevsiminin değişik aylarında yapılmıştır. Köksal'ın araştırmasında bilgi toplama ayı hasattan sonraki, kavun karpuzun çok üretildiği Eylül ve Ekim aylarıdır. Bu çalışmada ise bilgiler Temmuzun ikinci yarısı ile Ağustosun başında toplanmıştır. Bu aylarda hasat tamamlanmamış, kavun karpuz da bu bölgede henüz yenecek duruma gelmemiştir. Buna karşın süt daha boldur. Yiyeceklerin üretim durumu tüketim düzeyini etkiler görünmektedir.

2. Köksal'ın çalışması nisbeten kentleşmeye meyilli yerleşme birimlerinde yapılmıştır. Örneğin Etimesgut, Sincan ve Kazan bu çalışmanın yapıldığı yerlere kıyasla kentleşmeye daha yakındır. Bu durumun yağ ve şeker tüketimi düzeyini etkilediği sanılmaktadır. Örneğin Köksal'ın çalışmasında satın alınan margarin tüketimi, tüketici ünite başına günlük 22 gm. olmasına karşın bu çalışmada günlük 1 gm dan azdır. Tüketilen yağ çoğunlukla kendilerinin ürettiği süt yağıdır.

3. Son yıllarda et fiyatında hızlı bir artış olmuştur. Et fiyatındaki bu değişimin gelir düzeyi düşük olan ailelerin et yeme olanağını olumsuz olarak etkilediği sanılmaktadır.

Köksal'ın⁶ çalışmasında bulunan boy ve ağırlık ölçülerinin karşılaştırması Tablo XVIII görülmektedir. Köksal'dan sonra 1970 yılında

Özel⁸, bu bölgedeki 0-36 ay çocuklarının büyüme ve gelişme durumlarını saptamıştır. Bu araştırmada saptanan 0-6 yaş çocuğundaki malnütrisyon durumları daha önce yapılan araştırma sonuçları ile karşılaştırılmıştır (Tablo XVIII).

TABLO XVIII

Boy ve Ağırlık Ölçülerine Göre Şişmanlık Zayıflık ve Malnütrisyon Durumları

Durumlar	Bu durumda olanların Oranı %		Özel		Bu araştırma	
	Köksal	K	E	K	E	K
Şişmanlık	32	34	-	-	33	43
Zayıflık	26	16	-	-	9	6
Malnütrisyon						
0-6 ay	0		13		5	
7-12 ay	11		18		20	
13-24 ay	28		39		24	
25-36 ay	34		38		29	
37-72 ay	22		-		25	

Bu karşılaştırmaya göre yetişkinlerde şişman olanların oranı zamanla artış göstermiştir. Genellikle kadınlarda şişman olanlar erkeklerden daha çoktur. Zayıf olanların oranında ise zamanla düşme olmuştur. Araştırma kapsamına giren ailelerin çoğunluğu çiftçidir. Çiftçilikte makina kullanma her geçen gün artmaktadır. Bunun sonucu olarak, iş için harcanan enerjinin azaldığı düşünülebilir. Çünkü bu araştırmada günlük kalori tüketim ortalaması Köksal'ın bulduğundan 300 kalori daha noksandır.

Sıfır altı yaş çocuklarındaki malnütrisyon durumunda çeşitli araştırmacıların bulguları arasında ayrıcalıklar görülmektedir. Bu araştırmada malnütrisyonlu olarak görülen çocukların oranı Özel'in bulgularından genellikle düşüktür. Ağırlık standartlarına göre malnütrisyonlu sayılabilen çocuk oranının zamanla azalmış olması çocuk besleme bilgilerinin anneler tarafından gittikçe kabullendiğini göstermektedir. Bu araştırmada incelenen çocukların % 94 ü 6 aya kadar anne sütü yanında ek yiyecek almaya başlamaktadırlar. Halbuki Köksal'ın araştırmasında bu oran % 61, Özel'in araştırmasında % 69 olarak verilmektedir.

Verilen ek yiyeceklerin başında süt veya yoğurt gelmektedir. Yalnız sütün sulandırılmasına dikkat edilmemektedir.

0-12 ay arası çocuklardan meyve, sebze ve yumurta yedirilenlerin oranı diğer bölgelerden^{1, 2, 4} daha yüksektir.

Bu karşılaştırmalardan çıkan sonuca göre araştırma kapsamına giren bölgede 0-6 ay arası çocukların beslenmesi oldukça iyi sayılır. Çocuğun beslenmesinde anne sütünün etkisi azalıp, çocuk aile yemeğinden yararlanmaya başlayınca besin gereksinimlerinin karşılanması da yetersizlik derecesinde artmaktadır. Bu durum çocuğun aile yemeğinden yeterince tüketebilmesine kadar sürmektedir. Bazı ailelerin diyeti kalite ve miktar yönünden zaten yetersizdir. Bu ailelerdeki çocuklara hızlı büyümenin gerektirdiği besinler yeterince sağlanamayınca büyüme hızında yavaşlamaktadır.

Bu araştırmanın besin tüketimi ile ilgili bulgularını son dört yıl içinde Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde aynı yöntemle yapılan araştırma^{1, 2, 5} sonuçları ile karşılaştırsak (Tablo XIX.) tahıl tüketimi bu bölgede Edirne ve Doğu Karadeniz illerinden yüksek, iç, ve Güney Doğu illerinden düşüktür. Diğer bölgelerdeki incelemeler sebze ve meyvenin daha bol olduğu eylül ayında yapıldığı için sebze ve meyve tüketimi oralarda daha yüksek gözükmektedir. Bunun yanında en yüksek düzeyde süt bu bölgede tüketilmektedir. Bu durumun da yine sütün üretimindeki mevsim özelliğinden ileri geldiği söylenebilir. Bilindiği gibi eylül ayında özellikle koyunlardan sağlanan süt miktarı temmuz ayından daha azdır. Yağ, bu bölgede Edirne bölgesinden düşük, Kayseri'nin Tomarza ve köyleri, Güney Doğu illerinden yüksek, Karadeniz illeri ile benzer düzeyde tüketilmektedir. En düşük düzeyde et, Kayseri'nin Tomarza köylerinde ve bu bölgede tüketilmektedir. Bu bölgede, et tüketiminin 7 yıl öncesi daha yüksek olduğu önceden açıklanmıştır. Yumurta tüketiminde bu bölge ile Edirne bölgesi başta gelmektedir. Şeker ve tatlıların tüketimi de bu bölgede Doğu Karadeniz illerinden düşük, diğer yerlerden yüksek düzeydedir.

Yetersiz düzeyde enerji ve hayvansal protein tüketen aile oranı bu bölgede Edirne ve Doğu Karadeniz illerinden daha yüksek diğer yerlerden düşüktür. Bu iki etken, diyetin kalite ve miktarını göstermektedir. Araştırma kapsamına giren bölgedeki halkın yarısından fazlasının diyetinin kalitesi düşük, üçte bir kadarının da miktar yönünden yetersiz sayılabilir. Bunun yanında aynı orandaki ailelerde gereğinden çok enerji veren yiyecekler tüketilmektedir. Aileler arasındaki besin tüketim düzeyindeki ayrıcalıkların nedenlerinden birinin, gelir dağılımındaki dengesizlik olduğu söylenebilir. Örneğin, geliri düşük olan köylerde enerji ve hayvansal proteini yetersiz tüketen aile oranı da yükselmektedir. Araştırma kapsamına giren bölgede gelir dağılımındaki dengesizlik Edirne bölgesinden daha yüksektir. Bunun yanında ailede geliri paylaşan birey sayısı Edirnenin köylerinde 6.4 iken bu bölgede 7.5 dir. Besin tüketiminde aileler arasında görülen ayrıcalıkların diğer

TABLO XIX
Çeşitli Yerlerde Besin Tüketim Durumu-Köysel Bölgeler

Yiyecek Grupları	Değişik Bölgelerde Tüketici Ünite Başına Günlük Miktar gm										Kay- scri	
	Etimes- gut	Edirne	Diyar- bakır	Mardin	Urfa	Rize	Trab- zon	Girc- sun				
Tahıllar:												
Ekmeek	659	419	752	607	429	406	445	534			609	
Diğerleri	82	211	124	117	375	195	156	112			173	
Et-balık	19	50	54	31	44	67	85	76			9	
Yumurta	9	10	1	2	3	8	8	7			5	
K. Bakliyat	6	17	30	7	15	6	4	8			7	
Süt	362	250	429	84	94	352	329	256			245	
Sebzeler	306	344	269	315	400	338	394	400			407	
Meyveler:												
Kavun-karpuz	71	638	104	121	162	47	60	31			307	
Diğerleri	26	111	288	282	263	332	256	256			130	
Yağlar	38	58	17	8	15	44	31	30			19	
Şeker ve tatlılar	35	29	2	27	33	58	51	67			21	

nedeni yiyecek üretim durumudur. Genellikle bol üretilen yiyeceklerin tüketim düzeyi de yüksektir. Bu nedenle bazı besin öğelerinin özellikle A ve C vitaminlerinin tüketim düzeyi mevsimlerle yakından ilgili görülmektedir.

Yetişkinlerin boy ve ağırlık ortalamasında Etimesgut ile Edirne arasında önemli bir ayrıcalık yoktur. Yalnız şişman olanların oranı bu bölgede Edirne köylerinden daha yüksektir. Buna karşı Edirne'nin kentsel özellikteki yerlerinde şişman olanların oranı daha yüksektir. Büyümekte olanların ağırlık ve boy ölçüleri Boston standartları ile karşılaştırıldığında iki bölge arasında fazla bir ayrıcalık görülmemiştir. Her iki bölgede de bebeklerin çoğu 12-18 ay arasında memeden kesilmektedir. Yalnız Etimesgut bölgesinde altı aya kadar ek yiyecek alabilen çocuk oram daha yüksektir. Bu sonuç, çocuk besleme konusunda yapılan eğitimin etkinliğini göstermektedir. Edirne bölgesinde çocuk hekimlerinin daha geç aylarda ek yiyecek verilmesini salık verdikleri gözlenmiştir.

Edirne bölgesinde olduğu gibi bu araştırmanın yapıldığı Etimesgut bölgesinde de sağlıkla ilgili şikayetlerin başında diş çürüklükleri, sindirim sistemi hastalıkları ve romatizmal ağrılar gelmektedir. Diş çürüklüğü sorunu çok erken yaşlarda başlamaktadır.

Toplumda diş çürüklüğünün yaygın olmasının, çok ve sık aralıklarla karbonhidrat, özellikle sakkaroz alınması, içilen suyun florid değerinin düşük olması ve diş bakımının yetersizliği gibi nedenlerle ilgili olduğu bilinmektedir.

Küçük yaşlarda dişi çürüyen çocukların şekeri çok sevdikleri ve sık sık yedikleri anneler tarafından açıklanmıştır. Diş çürüklüğü ile çeşitli etmenler arasındaki ilişkiler konusunda toplumda araştırmalar yapılması ve ailelerin bu konuda eğitilmesi gereklidir.

Sindirim sistemi hastalıklarından gastro enteritler daha çok küçük yaşlarda, mide rahatsızlıkları ise 20 yaştan sonra görülmektedir. Sindirim sistemi hastalıklarının yetersiz ve dengesiz beslenme ile ilgili olduğu bilinmektedir. Gastrointestinal kanalını örten epitel doku sık sık dökülüp yenilenmektedir. Bu yenilenmeyi sağlayarak mukozanın dirençliliğini sürdürmesi, besin öğelerinin, özellikle protein, A vitamini, vitamin B₁₂, folik asid ve demirin yeterli oranda alınmasına bağlıdır. Uzun süre bu gibi besin öğelerinden yetersiz beslenmelerde mukozaların normal özelliklerini kaybettiği bildirilmektedir.¹⁴ Aile besin tüketimi araştırması sonuçları, araştırma kapsamına giren ailelerin önemli bir bölümünün hayvansal protein ve A vitamininden yetersiz beslendiklerini göstermektedir.

Diyette hayvansal protein yetersizliği B₁₂ vitamini ve folik asidinde sınırlılığını gösterir. Folik asidin iyi kaynaklarından sayılan yeşil yapraklı sebzelere yanlış pişirme yöntemleri uygulanması, bu bölgede halkın diyetini folik asidden daha da yetersiz duruma getirmektedir. Bu husus B₂ ve C vitamini için de doğrudur. Şikayet konusu olan romatizmal ağrılar ve kalp-damar hastalıklarının çeşitli nedenleri arasında şişmanlığın yeri olduğu bilinmektedir. Bu araştırmada hipertansiyon dahil kalp ve damar hastalıklarından şikayeti olanlar, şişmanlarda şişman olmayanlardan çok daha fazla bulunmuştur. Aynı şekilde romatizmal ağrılardan şikayet oranı, şişmanlarda şişman olmayanlardan önemli derecede daha yüksektir.

Bu bölgede çeşitli hastalıklardan şikayeti olanlara ilaç yanında diyet ayarlaması da salık verilmektedir. Salık verilen diyetler Edirne bölgesindeki aksine hastalığa uygundur. Yalnız diyetler, salık verilenler tarafından anlaşılılmakta ve gereği gibi uygulanmamaktadır. Örneğin yüksek tansiyonlu bir kimseye yemeklerini tuzsuz yemesi söylenmiştir. Adı geçen kişi yemeğini tuzsuz yediğini fakat bir yarar görmediğini söylemektedir. Bu kimseye ekmeği nasıl yediği sorulduğu zaman "eskisi gibi" diye cevap alınmıştır. Hatta aynı kişi çöreklerine kabartma sodasında koyduğunu söylemiştir. Besin tüketim araştırması sonuçlarına bakılırsa bu kimselerin günlük yiyeceklerinin yarısından çoğu ekmeğidir. Bu durumda bu kimse tuzu az diyet alıyor sayılamaz. Diyetle ayarlama salık verilirken o kimsenin beslenme alışkanlıkları, besin tüketim modeli ve yemek pişirme yöntemleri bilinerek, nelerin düzeltilmesi gerektiği iyice açıklanmalıdır.

Vitamin yetersizliğine bağlı klinik belirtiler az sayıdaki çocuklarda rastlanmıştır. Bunlardan A vitamini yetersizliğine bağlı sayılabilen deri ve gözdeki belirtiler başta gelmektedir. Yine çok az sayıdaki yetişkinlerde C vitaminine bağlı diş eti kanaması saptanmıştır. Besin tüketimi araştırma sonuçları ailelerin büyük çoğunluğunda A vitaminin yetersiz tüketildiğini göstermektedir. Yetişkin kadın grubunda anemi de önemli bir sorun olarak gözükmektedir. Bu durum daha önce yapılan biyokimyasal ölçmelerle de ortaya konmuştur.^{15, 16} Bu araştırmanın aile besin tüketimi ile ilgili sonuçları, ailelerin önemli bir bölümünde demir tüketim düzeyinin bu tip bir diyetle beslenen doğurganlık devresindeki kadınlar için yetersiz olduğunu göstermektedir.

Özet ve Sonuç

Ankara yakınında Etimesgut Eğitim ve Araştırma Sağlık Gurup Başkanlığına bağlı 12 köyden gelişigüzel örnekleme ile seçilmiş 179 ailenin besin tüketim durumu, çocuk beslenme alışkanlıkları, boy ve ağırlık

ölçüleri, sağlıkları ile ilgili şikayetleri ile ailelerin sosyo-ekonomik yapıları incelenmiştir.

Genel Bilgiler: Araştırma yapılan ailelerde ortalama birey sayısı 7.5, tüketici ünite sayısı 5.5 dir. Ailelerin % 62 si çiftçilikle uğraşmaktadır. Çiftçilik ve herhangi bir işte ücretle çalışanların bulunduğu aile oranı % 19, çiftçilik yanında ticaret yapanlar % 13, memurlar % 3 yalnız işçi olanlarda % 3 dür. Birey başına ortalama gelir çeşitli köylerde yıllık 1516 TL. ile 8.610 TL. sı arasındadır. Ailelerin % 13 ünün geliri yıllık 10 000 TL. sının altındadır. % 47 sinin de 10 000–30 000 TL. arasındadır. Ailelerin büyük çoğunluğu, gelirlerinin çoğunu gelir sağlayan girdiler için harcadıklarını açıklamışlardır.

Erkeklerin büyük çoğunluğunun ilk öğretim görmüş veya okur yazar olmasına karşın anne olan kadınların % 49 u cahildir.

Ailelerin ancak % 3 ünün evinde akarsu vardır. Ayrı mutfağı olan aile oranı % 54, düdüklü tenceresi olan % 18, buz dolabı olan % 7, ve tel dolabı olan ise % 18 dir. Bu durum yiyeceklerin bozulmadan saklanması için gerekli koşullara ailelerin çoğunluğunun sahip olmadığını göstermektedir. Ailelerin % 92 sinde bütan gaz ocağı kullanılması yemek pişirmenin kolaylaştığını gösteren işarettir.

Besin tüketim durumu: Ailelerin diyeti, genellikle tahıla dayalıdır. Diyetteki hayvansal protein büyük çoğunlukla süt ve türevlerinden gelmektedir. Et ve türevleri çok az miktarlarda tüketilmektedir. Günlük diyet, tüketici ünite başına ortalama 2934 kalori, 91.7 gm protein sağlamaktadır. A vitamini ve riboflavin dışındaki vitaminlerle kalsiyum ve demirin ortalama tüketim düzeyi salık verilen tüketim standartlarına uygundur. Yalnız besin tüketim düzeyi yönünden aileler arasında ayrıcalıklar vardır. Enerji tüketim düzeyi ailelerin % 11 inde yetersiz, % 23 ünde düşüktür. Buna karşın ailelerin % 20 si gereğinden çok enerji tüketmektedirler. Hayvansal proteinin, ailelerin çoğunun diyetinde yetersiz olmasına karşın toplam proteini salık verilen standartların altında tüketen aile oranı % 10 dur.

Demir tüketimi ailelerin % 41 inde kadınlar için yetersizdir. Salık verilen tüketim standartlarına göre kalsiyum ailelerin % 20 sinde, A vitamini % 82 sinde, riboflavin % 41 inde yetersiz tüketilmektedir.

Boy ve ağırlık ölçüleri: Yetişkin erkeklerde boy ortalaması 170.24 ± 6.50 cm. ağırlık ortalaması ise 66.74 ± 8.40 kg. dır. Kadınlarda boy ortalaması 155.75 ± 6.75 cm, ağırlık ise 59.91 ± 9.05 kg. dır. Boya göre arzulanan ağırlık standartlarına göre yetişkin erkeklerin % 33 ü kadınların ise % 43 şişmandır. Standartlara göre zayıf olanlar erkeklerde % 9, kadınlarda % 6 dır. Sıfır 6 yaş grubunun ağırlık ölçüleri

Türkiye için geliştirilmiş standardla karşılaştırıldığı zaman 0-6 ay arasındakilerin % 5 i, 6-12 ay arasındakilerin % 20 si, 13-15 ay arasındakilerin % 30 u, 26-36 ay arasındakilerin % 29 u ve 37-72 aylardakilerinde % 25 i standardın altındadır.

Hastalık şikayetleri: Okul öncesi ve okul çocuklarında % 1-2 oranında A vitamini, bebeklerin % 2 sinde riboflavin, yetişkinlerde ortalama % 1 civarından C vitamini yetersizlikleri ile ilgili sayılabilen klinik belirtiler görülmüştür. Belirgin derecede malnütrisyon oranı 0-12 ay arasında erkeklerde % 6, kızlarda % 10, 1-6 yaşında erkeklerde % 1, kızlarda % 3 dür. Doğurganlık devresindeki gebe olmayan kadınların ortalama % 6 kadarı anemiden şikayetçidir. Yetişkinlerde en çok hastalık şikayeti, mide ve romatizmal ağrılar, çocuklarda gastroenterit ve solunum sistemi ile ilgilidir. Diş çürükleri bütün yaşlarda en önemli hastalık şikayettir.

Çocuk besleme alışkanlıkları: Besbeklerin çoğu 1.5 yaşına kadar emzirilmektedir. Hiç emzirilmeyen çocuk oranı % 3, ilk 3 ayda memeden kesilenlerin oranı ise % 8 dir. Çocukların % 94 üne ilk altı ayda anne sütü yanında ek yiyecek verilmektedir. Verilen yiyecek çeşitlerinin başında süt ve yoğurt verilmesine karşın ailelerin bazılarında verilen miktarlar azdır.

Araştırma sonuçları daha önce bu bölgede ve ülkemizin diğer yerlerinde aynı yöntemle yapılan araştırma bulguları ile karşılaştırılmıştır. Çocuk beslenme yöntemlerinin diğer yerlerden ve daha önceki yıllardan daha iyi olduğu sonucuna varılmıştır. Besin tüketim modeli, yiyecek üretim durumuna, yiyecek fiyatlarındaki artışa ve mevsimlere göre değişmektedir. Toplumun yetişkin kesiminde şişman olanların oranı artmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Koksall, O.: Türk Halkının Beslenme Durumu, Sorunları ve Nedenleri. XXII Millî Türk Tıp Kongresi Raporu, Türkiye Tıp Akademisi Mecmuası Rapor III-2, 1972.
2. Uzel, A.: Kayseri İlinin Tomarza İlçe Merkezi ve Altı Köyünde Beslenme Durumu. Beslenme ve Diyet Dergisi 1: 26, 1972.
3. Uzel, A., Yücecan, S., Ekinciler, T., Özbayer, V.: Edirne İlinde Beslenme Araştırması. I. Genel Bilgiler Ağırlık ve Boy Ölçüleri. Beslenme ve Diyet Dergisi 1: 77, 1972.
4. Uzel, A., Yücecan, S., Ekinciler, T., Özbayer, V.: Edirne İlinde Beslenme Araştırması - II Aile Bireylerinin Sağlık Durumu ve Çocuk Beslenme Alışkanlıkları. Beslenme ve Diyet Dergisi. 1: 155, 1972.
5. Uzel, A., Yücecan, S., Ekinciler, T., Özbayer, V.: Edirne İlinde Beslenme Araştırması III. Besin Tüketim Durumu. Beslenme ve Diyet Dergisi 2: 4, 1973.

6. Köksal, O., Beslenme Sorunları ve Bunların Çözüm Yollarının Araştırılmasında Türkiye İçin Geliştirilmiş bir Metodoloji Denemesi. Doçentlik Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi. 1968.
7. Oral, S.: Ankara Civarında Dört Köyde Okul Öncesi Çocuklarında Yapılan Beslenme ve Sağlık Durumu Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Kliniği Çalışmalarından, Ankara, 1966.
8. Özel, A.: Etimesgut Eğitim ve Araştırma Sağlık Grup Başkanlığına Bağlı 21 Köyde Beslenme, Büyüme ve Gelişme Üzerine Yapılan Bir Araştırma. Halk Sağlığı İhtisas Tezi. Hacettepe Üniversitesi. Tıp. Fakültesi Top. Hek. Ens. Ankara, 1970.
9. Uzel, A.: Besin İhtiyaçları ve Standardları XXII. Milli Türk Tıp Kongresi Raporu. Türkiye Tıp Akademisi Mecmuası. Rapor: III-I 1972.
10. New Weight Standards for Man and Women, Statistical Bull. Metropolitan Life Ins. Co. No: 40: II, 1959.
11. Nelson, W. E.: Percentiles for Weight and Length. Textbook of Pediatrics S. 48. W. B. Saunders Company, Philadelphia, London 1964.
12. Köksal, O.: Türkiye İçin Geliştirilmiş Çocuk Ağırlık ve Boy Standardları. Mimograf 1972.
13. Türkiye Milli Geliri, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1972.
14. Paykoç, Z.: Yetersiz ve Dengesiz Beslenmenin Sebep Olduğu Gastro-enterolojik Hastalıklar. XXII Milli Türk Tıp Kongresi Raporu. Türkiye Tıp Akademisi Mecmuası Rapor: III-5, 1972.
15. Şahenk, Z. ve Uyar, E.: Etimesgut, Ergazi Bölgesinde Gebelerde Anemi Prevalansı ve Nedenleri. Hacettepe Üniversitesi Top. Hek. Enst. 1971.
16. Ersoy, A. Ö., Gökdemir, K. ve Turgay, A.: Etimesgut, Yaprıcak Bölgesinde Gebelerde Anemi Prevalansı ve Nedenleri. İbid: 1971.